

Színház.

Bartos Gyula.

(Huszonöt éves tagsági jubileuma.)

Némileg megkésett ez az ünnep-lés: az érdemes művész nemzeti színházi működésének negyedszázada már esztendeje letelt, nem is nyomtalanul, mert az örökös tagság díszét már akkor elnyerte. Ehhez most pályatársai a társulat széphagyományú «hűséggyűrű»-jét csatolták, a közönség pedig a *Fősvény* díszelőadásán ünnepelhetette a magyar színpadnak ez idő szerint legjelesebb Harpagonját.

A hűség jelvényét annyi joggal, mint Bartos, csakugyan kevesen viselhetik: huszonöt esztendőn át művészi otthonát rendületlenül szolgálta s az egész idő alatt csak annak állt rendelkezésére. Ami azóta a klasszikai vagy újdonság-játékrenden élénk került, abból az ő jellegzetes alakja csak igen ritkán hiányzott. Vezető nagy alakítás emléke aránylag nem sok fűződik pályájához, a heroikusabb szerepek életrekeltésével ha időnkint megpróbálkozott is (mint Learével, Shylockéval), koszorújába legszebb babérait nem erről a területről szerezte. De a dübörgő indulat mélyebb lélekzetvétélét is igen jól bírta, pl. *Ocskay Szörényi kapitányában*. Alföldi színmagyar vidék szü-
löttje lévén, rendre teljes hitelt tudott szerezni a gyökeresen magyar alakok egész sorának, alföldi pásztorok és halászberek, marcona harcosok és borissza várnagyok légiója rajzik fel nevére becsülő emlékezetünkben. Zsiga cigányának meleg

érzésvilága Szentgyörgyi István esz-
köztelen közvetlenségére emlékezte-
tett, a *Bakony*-beli vén betyárja pedig
szinte félelmetesen nagyarányúvá ma-
gasodott.

Kifogyhatatlan gazdagsága, szí-
nessége és jóízűsége mégis főleg az
epizódban válik nyilvánvalóvá. Nincs
feladat, amit ezen a téren kicsibe
nézve s ami az ő kezén jelentőséghez,
az élet művészileg tükröződő jegyei-
hez ne jutna. A nagyképű ügye-
fogyottság rajzában mesterműveket
alkotott. *Sok hűhó*-beli Galagonya
rendőrijét, *Bunda*-beli iszákos hiva-
talszolgáját, aki csak egyszer látta is,
emlékétől meg nem szabadulhat: a
sancta simplicitásnak ezek az élő
szobrai személyes ismerősök gyanánt
élnek bennünk. Az apróbb jellem-
vonások, biztos részletmegfigyelések
felől közelíti meg jobbára a nagy-
méretű alakokat is, a moliéri te-
remtményeket, teszem Harpagont,
ebbe ő a kedélynek és humornak bő-
vebb nedveit áramoltatja, mint a
szerep «tragikusabb» felfogói; s mi
úgy hisszük: hitelesebben is szolgálja
a nagy komédiaíró *farce*-jellegét.

A derék művész előtt még az alko-
tás bőséges lehetősége áll tárva:
ehhez egyénisége természetében is
megvan a biztosíték. Gabányi Árpád
egész öregember-galériája rendre
rászállhat örökségül. A *Vadkacsa* öreg
Ekdaljával megmutatta, hogy tőle
e részben mi várható. S jubilánsnak
lehet-e nagyobb megbecsülése annál,
hogy még mindig a — jövőjében
bízunk?

Füsti feeske.

Korcsmáros Nándor vígjátéka a Nemzeti Színházban.

Hogy a természeténél fogva relief-telen és végszáttanó felé siető anekdota színpadra képessé váljék, ahhoz jókora adag írói emberlátó és formáló képesség szükséges, ilyesmiről pedig Korcsmáros Nándornak már első nemzeti színházi darabja sem túlságosan tanuskodott. Mostani kisvárosi története egészen az anekdota síkján mozog, szaporán és — üres kézzel. Tiszamenti víg özvegye, Pap Veronika, csapong benne ideoda, mindig a «hasznocska» szagát kergetve. Köti magát a parasztnábobra, ennek fiára, majd a lókupecre, végül az állatorvosra. A vénülő aranyparaszt majdnem hálójába is kerül, de még idején átlát a szitán, mire megkezdí és sikeresen véghezviszi az ellenoffenzívát: vagyont megmenti a préda menyecske elől, házát még ki is tataroztatja boldogtalan vetélytársa terhére. Fordulat fordulatot követ, a színpadon állandó a sürgés-forgás (közben még egy színlelt rablókalandon is átesünk), az egyik sakkfigura leüti a másikat, hol közvetlenül, hol lóugrás szerint s mégis: az elején végkép közömbösnek érezzük, hogy hova fogunk megérkezni, a végén pedig ugyanolyan közömbösnek, hogy hogyan is jutottunk el idáig. Az egész inkább helyén volna tollfosztóba szánt olvasmányul István bácsi kalendáriumában, mint igényesebb színház deszkáin. Naptári anekdota-változatához mindjárt háromféle címet is ajánlhatnák: «Megadta neki!», «Túljárt az eszén!», «Jól kifiruncváncigolta!»...

Úgy hírlík, a darabot színpadhoz főleg Rózsahégyi Kálmán nőgatása segítette, aki az agyafúrt paraszttban ú. n. «hálás» szerepet szimatolt. Nyújtott is benne az őt mindig tenyerén hordozó közönségnek valóságos kis

Rózsahégyi-anthológiát: minden mozzanatával valami korábbi jeles alakítására emlékeztetett. Csakhogy ami a kabarészínpadot betölti, az a Nemzetiben még bizvást tátongó ürességnek is hathat. Mi legalább hálásak legkevésbé az ilyen kiabálóan «hálás» feladatok irányában vagyunk, melyek a művészt pusztán helyzetek kihasználására szorítják, a *belső* alakításnak minden kívánalma, sőt minden lehetősége nélkül. A csapodár füstfaragóné alakjának nyers vázlatosságán Füzes Anna nem sokat segíthetett, de a humor iránti határozott érzékét még így is sikerült észrevétnie. Mellettük Sugár Károly és Bartos Gyula jó és biztos epizódrajza, valamint az Iványi Irén keresetlen jóízűsége szerzett néhány szerencsésebb pillanatot. A rendezésre főleg az a hivatás hárult, hogy a kidolgozatlanságokat és «kapásból» odavetett jeleneteket annyira, amennyire elsimítsa és egybefogja. Ennek a hivatásnak Rohonczy Hajek Sára elismerésreméltón meg is felelt.

István király.

Sik Sándor tragédiája a Nemzeti Színházban.

Első, szent királyunk alakja a magyar színjátszás megszületése óta foglalkoztatja drámaíróinkat. Salamon Ferenc Dobsa színművével kapcsolatban már rámutatott, hogy tragikai felfogásra ez a tárgy kevésbé alkalmas: István király életművére egy évezred ütötte rá a sikerülés bélyegét. Az új Szent István-dráma nemes tehetségű költője ezt maga is hangoztatja, hőse politikai elgondolásának győzelmét a koronának a Patrona Hungariae oltalmába ajánlásával teljesnek tekinti, de mélyen tragikusnak érzi azt az utat, mely ehhez az apotheozishoz elvezet. A trónutódlás kérdésében hőse a legörvényesebb dilemába kerül: a vér-

segi leszármazótól, a pogányindulatú Vazultól a zsenge kereszténységet, az idegen eredetű, velencés Pétertől pedig magyar népének ősi, faji jegyeit kell féltetni. Legendai megoldás simítja el ezt a tragikaivá magasodó összeomlás-mozzanatot, melyben a nagy uralkodó gondviselésszerű bölcsesége a döntést Isten kegyelmébe helyezi. A dráma végén egyszerre csap felénk a pillanatnyi helyzetnek nemzeti szerencsétlenséggel fenyegető csillagtalan sötétsége, meg az isteni oltalomnak ezen a sötét firmamentumon feltetsző, ezeréves tudatunkban örök reménységárnak bizonyult glóriája.

Az egész műből a mély átgondolásnak, heves beleélésnek, bensőséges páthosznak és minden olcsó eszközt megvető egyszerűségnek előkelő szelleme árad. A színpaddal kacérkodó jelenetek (még az István-drámák hagyományos mozzanatai is, minő pl. a megvakított Vazul felléptetése) elibénk sem kerülnek, a döntő fordulók mindig a szent király habhányta lelkében zajlanak le s ennek a faji érzékenységek mély megérezése *ellenére* is célismerő és sziklahitű léleknek a Vazul vérbeborult szenvedélyével való dialektikai összecsapása belső drámaiság tekintetében is újabb színpadi termésünk legjelesebb lapjai közé tartozik.

A Nemzeti Színház önmagát tisztelte meg a nemes költemény megszólaltatásával. Jó munkát is végzett, legfeljebb Siklóssy Pál egyébként teljes odaadású rendezői elgondolása síklik át helyel-közzel a «kosztümös színművek» hagyományos hangnemébe. Ide végiglen őszinte bensőség kívántatik, olyan, aminő a főszerep gazdájának, Kürti Józsefnek emlékezetesen szép játékából sugárzott. Ez a jeles művész a szent uralkodó természetes méltóságának, a tiszta homlokán váltakozóan tükröződő mardosó fájdalomnak és átszellemült

hitnek megmutatásával valóban nagyra nőtt. Körülötte Kiss Ferenc szilaj háborgása, Szabó Margitnak még némi önfegyelmet kívánó drámai vérmérséklete s a fiatal Ungvári Lászlónak lelkes és meleg dikciója szolgált rá a becsülő elismerésre. A mű szellemének közelébe leginkább ők férkőztek, a többiek többé-kevésbé a konvenció felől közelítették meg feladatukat.

Sakuntala.

Kálidásza mesedramája a Nemzeti Színházban.

Örömnél többet: igazi hálát ér-zünk, valahányszor a Nemzeti Színház falai valódi költészet igéit visszhangozzák. India drámaköltészetének másfélezeréves kincse drámaiság dolgában a mai hallgató színházi izgalmának felkorbácsolására kevéssé alkalmas, hanem költőiség tekintetében ma is gazdag és tiszta forrással kínál. Támadása idején a díszletképrázatok mai kívánalma ismeretlen volt, minden ragyogás, az egész kábító légkör megteremtése a szövegre hárult (akár később Shakespeare meseromantikájában), s ez a szöveg a mély és finom érzések tala-jából sarjadt képeknek és hasonlatoknak olyan dús és szeszélyes indázásával nyugöz le, akár a mangófás, lótuszos, sirízsavirágos indiai őserdő. Sakuntala alakja maga is szinte ehhez az igézetes növényi vegetációhoz tartozik, minden lelkirezdülésében ennek a pantheisztikus természetegységnek egyik legelragadóbb és legtörékenyebb terméke.

A modern színház az eredeti dráma lírai kizárólagosságát színpadi szempontból már elégtelennek érzi, viszont a távoli tárgyban a mindig csábító exotikumra is szívesen oda-oda kacsingat. Ebből az ellenmondásból aztán a mai «adaptálás»-ok legkülönfélébb változatai keletkeztek. Nálunk

most a szanszkrit szöveg magyar megfelelője szólalt meg. Helyesebben: belőle annyi, amennyi egy színházi este időtartamába beleilleszthető. A tolmácsolás, az érdemes, messzi kincsek megismertetésével nagy érdemeket szerzett Fiók Károly műve, melynek becsületes gondosságára is, némi száraz fantáziátlanságára is megjelenése idején Péterfy Jenő eléggé rámutatott. A kegyelettel bízást összefért volna ennek a felszázados fordításnak gyökeres felrészítése: az Arany János-méretű fordítók irányában kötelező «noli me tangere» a nyelvi művészet közvitézeire aligha vonatkozhatik. Bizonyos, hogy most a tolmácsolás a költőiség szabad áradásának nem annyira medréül, mint akárhányszor inkább torlaszául szolgált.

De a játékosság varázsa, a költemény lelki gyengédsége és erkölcsi emelkedettsége így is hatalmába kerítette a nézőteret — ha talán félt is, hogy ez a nézőtér ily mindenképpen magasabbrendű élmény befogadására valami sűrűn nem fog benépesedni. Pedig a nemes feladat a közreműködők becsvagyát is örvendetesen felszígázza. Horváth Árpád csupa-lélek rendezői munkája finoman követi Voinovich Géza lényegmegragadó mise en scène-jének vonalait. Sakuntala álomigézetszerű alakja Bajor Gizi művészi értelmezéséből szinte valami alvajáró biztossággal lép elénk. Abonyi Géza Duzsjanta királynak is megvan a valódi lírai és meshitele, csak arcjátéka, főleg állának erőszakos nekifeszülése bontja meg néha a formák összhangját. A színház fiataljainak népes együttese is kellemesen tűnt fel: Eöry Kató, Olty Magda, Ungvári László friss képzelemmel, szép beszéddel vonta magára a figyelmet. Szörényi Éva kis Indra-tündére pedig maga volt a dzsungelek Árielje.

A költemény zenei aláfestéséről

Lavotta Rezső finom leleménye és biztos mesterségtudása gondoskodott.

Caesar és Cleopatra.

Bernard Shaw históriája a Vtgszínházban.

Harminc éve, amikor a «dicső mult»-nak ez a fölényes kicsúfolása keletkezett, nagy divatja volt a minden patinás hősiségben csupán ágaszkodó emberi gyarlóságot szimatoló történelemszemléletnek. Amit Offenbach szövegírói még csak operettmulatságul szántak, azt Shaw nagyképű leleplezéssé dagasztotta. De nagyon is a könnyebbik végéről fogta meg a dolgot: torzított, rágalmozott és babérokát tépdesett — minden történeti tényről merészen elrugaszkodva. Ambrus Zoltán, — mikor ezt a történelmi fintort a Nemzetiben 1913-ban bemutatták — fejére is olvasta, hogy: «barátja az írásnak, de nem barátja az olvasásnak». Nem mintha a költőt a történeti valóság hajszálíg kötné. De Shaw együgyű bálványát Caesarnak, «dublíni kis cseléd»-jét Cleopatrának elfogadni mégis bajos. Az ő Caesarja arról szaval, hogy a könyvek merő haszontalanság, ami elvon attól, hogy az ember igazán élhessen! S arról, hogy ami a multé, az mind szégyelni való! Nem kell Caesar-rajongónak lenni, hogy ennyi stupiditáson az ember a lángeszű uralkodó nevében mélyen megbántódjék. Cleopatra meg ne volna több afféle doromboló s karmával kacérkodó egyiptomi «macská»-nál, aminővé Shaw szeretné kompromittálni? De erre már igazán csak a *Flóri könyvé*-nek régi gyermekversikéjével felelhetünk: «Az oroszán is egy macska, Csak egy kicsit nagyobbacská»...

Ez az. Shaw úgy véli, hogy amikor a történelemből mindent vásottul lefarag, ami egy kicsit — «nagyobbacská»: akkor nyújt csak valóban

«egy darab történelmet», aminek darabját műfajilag elkeresztelte (miért csinált ebből a Vígyszínház színlapja «história-t?»). Dehogyan is «egy darab történelem» — jegyezte meg Ambrus — inkább: egy nagy rakás anakronizmus.

Anakronizmus az igen kevésbé mulatságos, sőt egészében őszintén unalmas történelmi maskarádénak kései felújítása is. Hevesi Sándor új és friss fordításán könyörtelenül átüt az eredetinek menthetetlen hervadt-sága. Hegedűs Tibor rendezése gondos, de tele van stílusteréssel: ide-oda ingadozik Offenbach és Shakespeare hangneme között. Vörös Pál díszletei mutatósak, csak éppen a színpadi fordulókkal nincs szervezettebb összefüggésük.

S az előadás színészi része is alul marad a Vígyszínház legkülönb. szintjén. Csontos beérte a «személyes jelenlét»-tel s nála ennek is tagadhatatlanul mindig van valamelyes varázsa; csak hogy ide mégis valamivel több belemelegedés kellene. Az ifjú Ágai Irén nagy túlbuzgalmában egy kissé visszaesett a — színiiskolába. Nem baj, az ő fejlődésében így is bizhatunk, főleg jobban kiszemelt feladatokban. Rajnay itt-ott megközelítően ráhibázott Shaw stílusára. Somló finom mérséklete kellemesen tűnt fel. A többiek bizonytalankodtak, főleg Soltész Annie, ki a dajkából egyenest valami géci boszorkányt csinált. Végeredmény: a «nagy» felújítás lezajlott, mi pedig — tisztelet-tel unatkoztunk.

Aranyifjú.

Hunyady Sándor bűnügyi története a Vígyszínházban.

Dosztojevszkijtől Zilahy Lajosig tömördek író megfordult már a «bűnügyiség» területén, az erkölcsi elmerülések sok mindent feltárhathatnak az emberi lélek ingoványából. Hu-

nyady Sándor is otthagyta most Bácska meg Erdély környezetét, ott a fővárosét is, s a francia Riviera nemzetközi világában bonyolítja le vér- és parfümgőzös történetét. Maga büszkén hivatkozik arra, hogy a bűnügyi «rejtély» olcsó eszközével nem él: a tettes személyét nem dugdossa a közönség elé, sőt ennek szemeláttára hajtatja végre a kiindulópontul szánt büntényt. Ebben csakugyan hasonlít is műve a *Razskolnyikov*-hoz, minden egyébben azonban — sajnos — egy csöppet sem. Úgy képzelem, hogy írói ereje majd a lélektani következmények rajzában lép jogaiba, s valóban az igazi bűnösöknek meg az al-bűnösnek lelki válságát teregeti elének, csak éppen nem úgy, hogy a fejlődésnek ez az útja egyszersmind különösebb lelki felfedezéseknek is útjává váljék. Egy szerelmi kalandorra aljasult portugál gróf testi-lelki mivoltát leplezi le előttünk, aki a szereleméhes öreg dáma fizikai meggyilkolásában ártatlannak bizonyul, de egy harmatos szerelmű ifjú angol missnek hívó lelkét kis híja, hogy meg nem gyilkolja. Ezek a selyemharamiak egyre divatosabbakká lesznek regényekben is, színdarabokban is, s Hunyady nyilván mélyére akart pillantani egy ilyen elferdült léleknek. De írói képességéből félmunkára is alig futotta, végül is jóformán a tárgyában megadott vaskos helyzeteknek naturalista kirajzolgatására szorított, s műve veszedelmesen közeljutott azokhoz a riktó fedelű ponyvakiadványokhoz, melyek efféle alcímmel szoktak megjelenni: «jelenetek a mondain élet rejtelméből»...

Jobb napokat látott háziszerezőjét a Vígyszínház kiváló előadással tisztelte meg. A legvisszataszítóbb alaknak, a hervadt lángolású milliárdos asszonynak egyetlen jelenetét Góthné a mesteri megfigyelésnek ritka művészi magaslatára emelte. Titkos Ilona drámai vénája is örvendetesen

nekiduzzadt a bűnre felbujtó komorna mardosó gyötrelmeiben. Jávor Pál kalandora derekas színészi munka, legfeljebb sugallóerejének van némi fogyatéka. Ágai Irén újabban kar-társai és elődjei nyomában keresgéli az érvényesülést, amit bizonyára inkább önmagához visszatalálva fog majd elérni. Nagyon passzív szerepében Somlay az egyéni jelentékenység és tekintély erejéről tesz újra bizony-ságot. Maklárý és Rajnai jó vig-színházi szinten mozog, nemkülön-ben a Tarnai Ernő körültekintő s a kényesebb pontokon kellemesen mér-téktartó rendezése.

Családunk szégyene.

J. M. Harwood és Jacques Deval vig-játéka a Magyar Színházban.

Nem olyan darab ez, amely körül a színházi bírálónak valami sok ke-resznivalója akadna. Hogy Párizsban sok száz előadást ért? Valóban, Pá-ri-zsban pontosan az efféle darabok érnek sok száz előadást. Nálunk in-kább csak a színházi játérend foly-tonossági hiányának áthidalására al-kalmasak. Nem jobb s nem rosszabb, mint ikertestvéreinek légiója. Ame-rikai ötlet a magja: egy narancshé-jon elcsúszott s börtönbe került fiatal-ember diadala polgári tisztességgel övezett, valójában bectelen és kép-mutató családján. Noha az igazság-osztás is meglehetősen vitatható: a derék ifjú deréksége fejében egy — kokottot kap feleségül. Az amerikai elgondolásnak határozottan jót tett a francia felszolgálás: Deval előtt

az a terület sem merőben ismeretlen, melyet kezdetlegesebb lelkek még ma is «irodalom» néven emlegetnek. El-vétve ide is ki-kirándul, habár az-után a megalkuvás erényét itt is ép-pen elég sűrűn gyakorolja. *Családunk szégyené*-t a színház a maga különö-sebb szégyene nélkül — a maga külö-nösebb dicsőségéről eleve lemondva — megkockáztathatja műsorán, feltéve, hogy franciás könnyedségű és köz-vetlenségű előadást állít szolgálá-tába».

A Magyar Színház együttese en-nek a feltételnek nagyjában meg is felel. Mi ezt az előadást kivételesen nem a főpróbán láttuk, hanem egy jóval távolabbi alkalommal, midőn a közreműködők már széltére han-cúroztak és felelőtlenkedtek a maguk meg az egymás számlájára. Sajnos, ez a jó szokás újabban egyre jobban elharapószik színpadainkon, talán annak a lesújtó ténynek követke-zményeként, hogy a színpadon akár-hányszor többen vannak, mint a néző-téren, s így azután a fegyelemben is ez a *többségi elv* érvényesül. Lázár Mária egy kissé szórakozottan csere-berélte a szövegében előforduló ne-veket, Törzs és Kabos pedig kifogy-hatatlan volt az egymás ugratására kitalált arckép- meg kalaptrükkök-ben. Sebaj. *Családunk szégyené*-n így is szerencsésen átestünk, unatkozni — már csak a színészek szíves rögtön-zéseinél fogva is — nem igen volt alkalmunk, s ennél többet ádáz sor-sától ugyan melyik megátalkodott színikritikus merne remélni?

Rédey Tivadar.

Zene.

Operaházunk ezidei első bemuta-tójáról, *Manuel de Falla «Egy rövid élet»* c. kétfelvonásos dalművéről igazán nem állíthatjuk, hogy a kitűnő spanyol zeneszerző művészetéről meg-felelő képet nyújtana. Közel harminc

éve annak, hogy Falla ezzel a művel mint első operájával megalapozta világhírét. Nagy idő ez egy alkotó művész életében; a sajátos egyéni művészi stílusát még teljesen ki nem alakított kereső áll itt még előttünk